

SPRÁVY A POSUDKY

Jazykovedec teoretik, praktik, popularizátor i manažér

To všetko sa vzťahuje na prof. PhDr. Jozefa Mistríka, DrSc., ktorého nedožitá deväťdesiatiny sme si pripomenuli 2. februára (* 1921 v Španej Doline pri Banskej Bystrici, † 14. 7. 2000 v Bratislave). Jeho takmer osemdesiatročný život bol naplnený prácou, pohybom, tvorivým zužitkovaním všetkého, čo sa v rámci svojich výskumov o jazyku dozvedel, a sprostredkovaním poznaného širokému okruhu slovenských i zahraničných kolegov, študentov a laických záujemcov o slovenčinu a jazyk vôbec. Pracovné záčiatky J. Mistríka boli nevyhnutne ovplyvnené dianím v stredných dekádach minulého storočia, ako aj aktuálnym stavom a potrebami slovenskej lingvistiky v jeho druhej polovici.

Rodnú Španiu Dolinu J. Mistrík opustil ako mladý učiteľ uprostred vojnových rokov (1943), aby vo svojom pedagogickom pôsobení pokračoval na Obchodnej akadémii v Trenčíne (1943 – 1949) a na Vyššej hospodárskej škole v Bratislave (1949 – 1952), kde sa natrvalo usadil. Od r. 1953 pôsobil ako výskumný pracovník a riaditeľ Štátneho stenografického ústavu v Bratislave, pričom v r. 1954 – 1958 zároveň študoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave slovenský a ruský jazyk a literatúru. To, že na vysokoškolské štúdiá nastúpil ako 33-ročný, nemalo nijaký záporný vplyv na jeho ďalšie pracovné výkony, práve naopak. Akoby ho zrelosť, zodpovednosť a vedomie uplynutého času popoháňali dosahovať jednotlivé stupne vedeckého rebríčka, ale najmä sprístupňovať výsledky svojich výskumov v najrozmanitejších publikačných výstupoch i osobných vystúpeniach na Slovensku i v zahraničí.

J. Mistrík začal publikovať v r. 1953 v časopise Slovenský stenograf a jeho prvé príspevky boli o štatistických výsledkoch frekvenčnej analýzy slov v slovenčine a o návrhoch na reformu slovenského pravopisu a stenografie, kde sa mu aj podarilo vypracovať vyšší, takzvaný druhý stupeň krá-

tenia, ktorým sa zvýšila efektívnosť stenografov o desiatky percent. Jeho štúdie a články sa postupne objavovali vo všetkých domácich lingvistických periodikách, zborníkoch, popularizačných periodikách, denníkoch, pomerne často (na slovenského lingvistu nezvyčajne často) aj v rôznych zahraničných vedeckých časopisoch. Veľmi produktívny bol J. Mistrík najmä ako autor či spoluautor monografií, encyklopédií, slovníkov, ale i ako redaktor zborníkov, časopisov a napr. aj ako dlhoročný predseda porôt súťaží v prednese poézie a prózy (Hviezdoslavov Kubín, Štúrova Modra, Vansovej Lomnička, Wolkrov Prostějov). Z vyše sto jeho knižných publikácií pripomenieme predovšetkým viaceré vydania a prepracovania všeobecných i špeciálnejších štylistických príručiek (od prvej verzie, ktorá vyšla prvý raz v r. 1961 pod názvom *Praktická slovenská štylistika*, cez *Slovenskú štylistiku*, 1965 – vždy uvádzame iba rok prvého vydania, *Štylistiku slovenského jazyka*, 1970, *Jazyk v administratíve*, 1974, *Žánre vecnej literatúry*, 1975, samostatnú *Rétoriku* z r. 1978, *Dramatický text* z r. 1979 až po *Štylistiku* z r. 1985) a originálne opisy štruktúry slovenskej syntaxe, morfológie a lexiky: *Slovosled a vetosled v slovenčine* (1966), *Frekvencia slov v slovenčine* (1969), *Retrográdny slovník slovenčiny* (1976), *Frekvencia tvarov a konštrukcií v slovenčine* (1985). Verejnosti sú dobre známe aj praktickejšie orientované publikácie *Rýchle čítanie* (1980), *Grafológia* (1982), *Jazyk a reč* (1984), *Efektívne čítanie* (1986), rôzne vydania gramatických príručiek pre každého a učebníc slovenčiny pre cudzincov. Spoluautorsky sa J. Mistrík podieľal na tvorbe monumentálnej akademickej *Morfológie slovenského jazyka* (1966), v ktorej predstavil systematický opis nového slovného druhu častice, na *Frekvenčnom slovníku posunkovej reči* (1986), viedol kolektív autorov *Encyklopédie jazykovedy* (1993) a začal spolupracovať aj na prvom zväzku *Encyclopaedia Beliana*.

Z výberového prehľadu knižných titulov je zrejmä prevaha diel orientovaných na štylistiku, neskôr osobitne na rétoriku, techniku a význam kultivovaného prednesu a na komunikáciu v širšom zmysle (spomeňme ešte *Variácie reči*, 1988, *Vektory komunikácie*, 1990, *Rečnické umenie*, 1994). Z oblasti štylistiky uverejnil J. Mistrík sériu príspevkov aj v časopise *Kultúra slova* (v r. 1972 – 1975), neskôr ich zhrnul do popularizačnej publikácie *Kapitolky zo štylistiky* (1977). Starostlivosť o jazykovú kultúru a kultúru hovoreného prejavu mu bola vlastná od začiatku vedeckého pôsobenia, keď viedol a zaplňal jazykové okienka v časopisoch *Slovenský jazyk*

a literatúra v škole, Slovenský stenograf, ale i v Československom rozhlase. Cenné boli aj jeho (nielen štylistické) analýzy literárnej tvorby slovenských autorov (J. Lenča, P. Jilemnického, M. Urbana, M. Kukučina, K. Jarunkovej, P. Karvaša, A. Hykischa a i.).

Typické pre J. Mistríka bolo teoreticky inovatívne riešenie rôznych lingvistických otázok, systematická práca s jazykovým materiálom, s nositeľmi a používateľmi jazyka, kultivovanosť vlastného prejavu a interdisciplinárny prístup prepájajúci poznatky z vedných disciplín, ktoré sa v posledných desaťročiach minulého storočia ešte nepovažovali na Slovensku za bežne kompatibilné. Azda najviac sa to prejavilo v jeho príklone k exaktným metódam a vo využívaní matematických a štatistických postupov v jazykovede vôbec a osobitne v štylistických prácach. Jedným z výsledkov tohto záujmu bolo vedenie oddelenia matematickej lingvistiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde začal pracovať od r. 1965, keď ukončil svoje pôsobenie vo vtedajšom Ústave slovenského jazyka Slovenskej akadémie vied v Bratislave (1961 – 1965; dnes Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV). Vedeckovýskumná a pedagogická činnosť J. Mistríka ďalej pokračovala na univerzite v rámci Katedry slovenského jazyka FF UK, ktorej bol krátko aj vedúcim, neskôr na Katedre pedagogiky sluchovo postihnutých Pedagogickej fakulty UK, kde bol takisto vedúcim katedry. Rozsiahle bolo popritom aj jeho zahraničné pôsobenie: v r. 1969 – 1971 v Kolíne nad Rýnom, v r. 1972 v Moskve, v r. 1975 – 1977 vo Veľkej Británii (v Oxforde a Sheffielde).

Všetky tieto aktivity nemohol J. Mistrík zvládnuť ináč, iba sústavnou prácou (v tom čase bez pomoci počítačovej techniky!) a vynikajúcim manažovaním svojho času, seba samého i ľudí, s ktorými spolupracoval – a nebolo ich málo. Významným výsledkom organizačnej činnosti J. Mistríka boli pravidelné ročníky letnej školy pre zahraničných záujemcov o slovenčinu *Studia Academica Slovaca*, ktorú viedol v r. 1972 – 1991. Dôležitú úlohu v jej fungovaní a prítlačivosti aj pre prednášateľov zohral ním založený a dlho redigovaný zborník *Studia Academica Slovaca*, ktorý vychádza dodnes. Súčasne bol v r. 1981 – 1990 predsedom Slovenskej jazykovednej spoločnosti, kde založil periodický *Zápisník slovenského jazykovedca*, ktorý však od polovice 90. rokov vychádzal už iba ako nepravidelný občasník.

V stručnom prehľade množstva vykonanej práce J. Mistríka sme nemohli podrobne uviesť všetky oblasti jeho pôsobenia, v rámci ktorých pozitívne ovplyvňoval rozvoj slovakistiky a pomáhal budovať i udržiavať jej dôstojné miesto v rodine slovanských či aj širšie európskych jazykov (rôzne vedecké komisie, vedenie, oponovanie a schvaľovanie postupových prác, rozhovory v médiách, pozvané prednášky na domácich i zahraničných vedeckých podujatiach atď.). Snažili sme sa pripomenúť aspoň najhlavnejšie, najmä tie, ktoré sa dotýkajú oblasti jazykovej kultúry, a tie, z ktorých sa doteraz cituje a vyučuje. Spolu s J. Findrom (Slovenská reč, 1981, roč. 46, č. 1, s. 48 – 52) môžeme zhrnúť, že „desaťročia práce [J. Mistríka] v oblasti slovenskej jazykovedy a kultúry boli neuveriteľne plodné a produktívne. Jeho bohatú vedeckú produkciu charakterizuje šírka tematického záberu, teoretická fundovanosť a metodologická priebornosť. Hľadanie nových, progresívnych metód a postupov je príznačné nielen pre vedeckú, ale aj pre pedagogickú, kultúrno-spoločenskú, osvetovú a organizačnú prácu J. Mistríka“. A aj keď sa hovorí, že každý je nahraditeľný, v tomto prípade vieme, že prof. Jozefa Mistríka, DrSc., museli na rôznych postoch, v rôznych oblastiach výskumu a vedeckého i kultúrno-spoločenského života nahrádzať viacerí, no ani tak sa nepodarilo celkom zaplniť všetky prázdne miesta, ktoré jeho odchodom vznikli.

Mária Šimková

Jubilant profesor Juraj Glovňa

Tento rok oslavil šesťdesiate výročie narodenia prof. PhDr. Juraj Glovňa, CSc., jazykovedec, vysokoškolský pedagóg, lektor slovenského jazyka a literatúry na nemeckých a rakúskych univerzitách a na Univerzite v Novom Sade. Jubilant je dlhoročným vedúcim Katedry slovenského jazyka v Nitre, členom komisie Vedeckej grantovej agentúry Ministerstva školstva Slovenskej republiky a Slovenskej akadémie vied (2001 – 2003), členom Ústrednej jazykovej rady, poradného orgánu ministra kultúry v otázkach štátneho jazyka (2008 – doteraz), členom redakčnej rady Kultúry slova (2007 – doteraz), členom Slovenského komitétu slavistov (2009 – doteraz),